

Rapport

Datum: 22 maart 2006

Rapportnummer: 2006/105

Klacht

Verzoekster klaagt erover dat het regionale politiekorps Utrecht onvoldoende voortvarend is opgetreden naar aanleiding van haar aangifte van 22 oktober 2002 van verkrachting.

Politieambtenaren van het regionale politiekorps Utrecht hoorden verzoekster in de periode september/oktober 2003 een aantal malen in haar rol als slachtoffer, naar aanleiding van haar bovengenoemde aangifte. Verzoekster klaagt erover dat politieambtenaren van dat korps haar begin mei 2004 niet actief en pas zeer kort voor aanvang van een verhoor erover hebben geïnformeerd dat zij zou worden gehoord als verdachte van smaad en/of laster in een hiermee samenhangende zaak.

Voorts stelt de Nationale ombudsman uit eigen beweging een onderzoek in naar de beslissing van de beheerder van het regionale politiekorps Utrecht van 22 december 2004 om verzoeksters bovenvermelde klachten niet in behandeling te nemen totdat de strafzaak tegen verzoekster zou zijn beëindigd.

BEOORDELING

A. Met betrekking tot het regionale politiekorps Utrecht

Algemeen

1. Op 20 augustus 2002 meldde verzoeksters vader bij het regionale politiekorps Utrecht dat verzoekster seksueel was misbruikt door een kennis van de familie, de heer X. De echtgenote van de heer X deed vervolgens op 24 augustus 2002 aangifte tegen verzoekster van smaad. Hiervan werd proces-verbaal opgemaakt.

2. Verzoekster deed op 22 oktober 2002 bij het regionale politiekorps Utrecht aangifte van verkrachting en het plegen van ontuchtige handelingen jegens haar. Dit had volgens haar plaatsgevonden gedurende de periode tussen 1 januari 1999 en 1 juni 2002 door de heer X, voor wie zij in voorkomende gevallen werkte als kinderoppas. Zij was in de bewuste periode (deels) nog minderjarig.

3. Verzoeksters aangifte werd opgenomen door een politieambtenaar van de afdeling Jeugd en Zeden van een district van het regionale politiekorps Utrecht. Naar aanleiding van verzoeksters aangifte werd proces-verbaal opgemaakt. In september 2003 werd de zaak wegens omstandigheden (zie hierna) ter behandeling overgedragen aan een ander district van dat korps.

Een politieambtenaar van dat district nam op 1 mei 2004 telefonisch contact op met één van de ouders van verzoekster met de vraag of verzoekster om 13:30 uur naar het politiebureau kon komen voor het beantwoorden van een aantal vragen.

4. Verzoekster begaf zich naar het bureau, alwaar zij als verdachte werd gehoord inzake de aangifte tegen haar van smaad. Hierna legde zij een aanvullende verklaring af inzake haar aangifte van verkrachting.

5. Beide processen-verbaal werden op 8 juni 2004 ingezonden aan de officier van justitie.

6. Verzoeksters advocaat diende namens verzoekster bij brief van 7 december 2004 bij de korpschef van het regionale politiekorps Utrecht een klacht in over het optreden van politieambtenaren van dat korps jegens verzoekster. De korpsbeheerder berichtte verzoeksters advocaat bij brief van 22 december 2004 de klacht (nog) niet in behandeling te zullen nemen.

I. Ten aanzien van het optreden naar aanleiding van verzoeksters aangifte

Bevindingen

1. Verzoekster klaagt erover dat het regionale politiekorps Utrecht onvoldoende voortvarend is opgetreden naar aanleiding van haar aangifte van 22 oktober 2002 van verkrachting.

2. Uit informatie van de politie is het volgende gebleken. Verzoeksters aangifte werd in meerdere delen opgenomen door een politieambtenaar van de afdeling Jeugd en Zeden van het betreffende district. Dit is volgens de korpsbeheerder in een dergelijk geval niet ongebruikelijk: het betrof een complexe aangifte in een zaak die diep ingrijpende emotionele kanten kende. De politie hield op deze wijze hiermee rekening. Het proces-verbaal van aangifte werd op 28 november 2002 afgesloten.

De politie nam de aangifte vervolgens niet direct in behandeling in verband met de behandeling van andere lopende zaken en in verband met de geldende prioriteitenstelling. Alvorens de behandeling van de zaak kon worden gestart, werd de behandelend politieambtenaar in januari 2003 ziek. Hij was door personele problemen de enige politieambtenaar die op dat moment effectief werkzaam was in de afdeling Jeugd en Zeden van het district. Ook de formele chef van die afdeling was niet meer aanwezig. Door het ontbreken van medewerkers kon de zaak aldaar niet worden opgepakt, zo bracht de politie naar voren. In september 2003 werd de zaak ter behandeling overgedragen naar de afdeling Jeugd en Zeden van een aangrenzend district. Deze zaak was niet de enige die in die periode langere tijd heeft gewacht op afhandeling.

In de periode tussen september 2003 en mei 2004 hoorden politieambtenaren onderscheidenlijk verzoekster, de verdachte en een aantal getuigen één of meer keren. Tussen de verschillende acties zaten tussenpozen van enkele dagen tot acht weken.

De politie zond het proces-verbaal zoals eerder vermeld op 8 juni 2004 in naar de officier van justitie.

3. De beheerder van het regionale politiekorps Utrecht liet weten de klacht gegrond te achten. De korpsbeheerder wees erop dat er sprake was geweest van forse personele problemen in het betreffende district, en gaf aan dat de districtsleiding onvoldoende adequaat had gehandeld waardoor de aangifte onnodig lang was blijven liggen en pas zeer laat werd ingezonden naar de officier van justitie.

De korpsbeheerder liet tijdens het onderzoek van de Nationale ombudsman weten dat deze conclusie mede aanleiding was geweest om verzoekster en haar advocaat uit te nodigen voor een persoonlijk gesprek. Dit gesprek heeft op 8 december 2005 plaatsgevonden. De desbetreffende districtschef heeft verzoekster in dat gesprek namens de politie excuses aangeboden.

Beoordeling

4. Het vereiste van adequate organisatorische voorzieningen houdt in dat bestuursorganen hun administratieve beheer en organisatorisch functioneren inrichten op een wijze die behoorlijke dienstverlening aan burgers verzekert. Dit beginsel impliceert dat een bestuursorgaan zijn administratieve organisatie zo moet inrichten dat de continuïteit van het goede functioneren is gewaarborgd. Voor dat doel dient een bestuursorgaan te zorgen dat voldoende personeel wordt ingezet om de burgers van dienst te zijn. Als incidenteel onvoldoende personeel beschikbaar is, dienen burgers daarover voldoende te worden geïnformeerd en dienen maatregelen te worden genomen om de gevolgen hiervan zoveel mogelijk te beperken.

5. In de destijds geldende "Aanwijzing Opsporing seksueel misbruik in afhankelijkheidsrelaties" van het Openbaar Ministerie was bepaald dat het opsporingsonderzoek diende te beginnen na de aangifte.

6. Nadat de behandelend politieambtenaar ziek werd, heeft verzoeksters aangifte ruim negen maanden stil gelegen. Pas na verloop van die periode nam de politie maatregelen om de behandeling van de zaak ter hand te nemen, door deze over te dragen aan een naburig district. Na deze overdracht werd de aangifte alsnog actief opgepakt, hoewel moet worden opgemerkt dat ook een tussenpoos van acht weken tussen de opsporingshandelingen als onvoldoende voortvarend moet worden aangemerkt. Alles overziend heeft de behandeling van de zaak, zoals de korpsbeheerder ook heeft aangegeven, een grote vertraging opgelopen. De Nationale ombudsman sluit zich aan bij de kritiek die de korpsbeheerder reeds heeft geuit op de gang van zaken. Een en ander klemmt te meer nu het een complexe en gevoelige zaak betrof en nu bovendien de kans bestond dat de waarheidsvinding in het opsporingsonderzoek door het tijdsverloop aanmerkelijk zou worden bemoeilijkt. Voorts is niet gebleken dat de politie verzoekster

vóór augustus 2003 door middel van tussenberichten heeft geïnformeerd over (de problemen rondom) de behandeling van haar aangifte en het te verwachten verdere verloop van die behandeling. Ook dit is niet juist.

Geconcludeerd moet worden dat het regionale politiekorps Utrecht daarmee het genoemde vereiste van adequate organisatorische voorzieningen heeft geschonden.

De onderzochte gedraging is niet behoorlijk.

7. Met instemming heeft de Nationale ombudsman ervan kennis genomen dat de politie verzoekster en haar advocaat heeft uitgenodigd voor een persoonlijk gesprek en dat de betreffende districtschef haar namens de politie excuses heeft aangeboden voor de gang van zaken.

II. Ten aanzien van de informatieverstrekking over de aard van het verhoor

Bevindingen

1. Zoals hiervoor al is aangegeven hoorden politieambtenaren verzoekster in de periode september/oktober 2003 een aantal malen in haar rol als slachtoffer, naar aanleiding van haar bovengenoemde aangifte. Ook bij het opnemen van de aangifte eind 2002 was zij al een aantal malen als slachtoffer gehoord.

Verzoekster klaagt erover dat politieambtenaren van dat korps haar begin mei 2004 niet actief en pas zeer kort voor aanvang van een verhoor erover hebben geïnformeerd dat zij bij die gelegenheid zou worden gehoord als verdachte met betrekking tot de aangifte tegen haar van smaad.

2. Verzoekster kreeg op de bewuste dag via één van haar ouders het verzoek door zich te melden op het politiebureau, voor het beantwoorden van een aantal vragen. Zij verkeerde in de veronderstelling dat zij opnieuw in de hoedanigheid van slachtoffer werd opgeroepen. Zij was op dat moment nog op haar werk en toog naar haar zeggen nog in haar werkkleding vol goede moed naar het politiebureau.

Uit informatie van verzoeksters advocaat is verder het volgende gebleken. Verzoekster meldde zich omstreeks 13.00 uur aan het bureau. Zij moest daar een half uur wachten. Na verloop van dat half uur moest zij met een politieambtenaar meelopen naar een andere ruimte in het politiebureau. Verzoekster vroeg de politieambtenaar hoe lang het gesprek zou duren, aangezien zij die middag een afspraak had die zij eventueel telefonisch zou moeten verzetten. De politieambtenaar vertelde haar toen dat zij niet mocht bellen, omdat zij verdachte was.

3. Verzoekster heeft naar voren gebracht dat zij vanaf de datum van haar aangifte door de politie als slachtoffer werd gezien en als zodanig werd behandeld. Het was voor haar dan

ook onbegrijpelijk dat zij ineens als crimineel werd behandeld, zo liet zij weten. Na afloop van het verhoor werden de rollen weer omgedraaid en werd aan haar weer als slachtoffer een aantal vragen gesteld.

4. Ten aanzien van de uitnodiging voor het bewuste verhoor is uit informatie van de politie het volgende gebleken. De betrokken politieambtenaar belde verzoekster op 1 mei 2004 op; de politieambtenaar kreeg hierbij één van verzoeksters ouders aan de lijn. De politieambtenaar vroeg om het verzoek aan verzoekster door te geven om diezelfde dag om 13:30 uur aan het politiebureau te verschijnen. In het proces-verbaal staat niet te lezen dat de politieambtenaar enige mededeling deed over de rol die verzoekster tijdens haar bezoek aan het politiebureau zou toekomen. Wel staat in het proces-verbaal te lezen dat verzoekster voorafgaand aan het verhoor met betrekking tot de gestelde smaad de cautie werd gegeven.

Volgens de verklaring van de politieambtenaar die de uitnodiging had gedaan had zij bij de telefonische uitnodiging meegedeeld dat verzoekster als verdachte gehoord zou worden.

De betrokken politieambtenaar verklaarde voorts dat niet tegen verzoekster was gezegd dat zij niet mocht bellen.

5. De korpsbeheerder sprak ten aanzien van deze klacht geen oordeel uit.

6. Blijkens het verslag van het eerdergenoemde gesprek tussen verzoekster, haar advocaat en de politie van 8 december 2005 deelde de districtschef verzoekster mee te betreuren dat er kennelijk een misverstand was ontstaan over de rol waarin verzoekster op die bewuste dag zou worden gehoord. Hij liet haar weten dat de politie deze aangelegenheid beschouwde als een leermoment: afspraken moeten duidelijker worden gemaakt en wellicht schriftelijk worden bevestigd. Deze boodschap werd doorgegeven aan de desbetreffende nieuwe afdeling, zo liet hij weten.

Beoordeling

7. Vast staat dat verzoekster op 1 mei 2004 om 13:25 uur eerst als verdachte werd gehoord van smaad jegens X waarna zij nader werd gehoord naar aanleiding van haar aangifte tegen X.

Vast staat voorts dat verzoekster vóór de daadwerkelijke aanvang van het verhoor door de politie ervan op de hoogte was gesteld dat zij als verdachte zou worden gehoord en dat zij niet tot antwoorden verplicht was. In zoverre is er dan ook geen sprake van geweest dat verzoekster in dat verhoor in het benutten van haar procedurele kansen zou zijn beknót.

Het vereiste van rechtszekerheid was in dit geval echter wel in het geding. Dit vereiste houdt onder meer in dat gerechtvaardigde verwachtingen van burgers en organisaties

jegens bestuursorganen door die bestuursorganen worden gehonoreerd. Dit betekent dat de politie zich rekenschap dient te geven van gewekte verwachtingen bij burgers ten aanzien van de strafprocessuele rol die zij in een opsporingsonderzoek innemen. Een lang bestaande situatie kan het vertrouwen opwekken dat die bestaande situatie wordt gecontinueerd. Vindt er een wijziging plaats in die bestendige praktijk, dan dient de politie aandacht te schenken aan een duidelijke communicatie hierover naar die burger.

8. Ten aanzien van de vraag of de betrokken politieambtenaar bij de uitnodiging heeft meegedeeld dat verzoekster als verdachte zou worden verhoord staan de lezingen tegenover elkaar, terwijl er geen reden is om aan de ene lezing meer gewicht toe te kennen dan aan de andere. Wat hiervan ook zij, de politieambtenaar diende ermee rekening te houden dat verzoekster een bepaald verwachtingspatroon had ten aanzien van haar rol in de contacten met de politie, nu zij tot dan toe al verscheidene malen uitsluitend als slachtoffer was gehoord. Verzoekster mócht ook in redelijkheid verwachten dat zij bij een volgend bezoek aan het politiebureau opnieuw zou worden bevraagd naar aanleiding van haar aangifte. Dit gegeven, bezien in samenhang met de gevoelige aard van de zaak, had voor de politie reden moeten zijn om extra aandacht te schenken aan het duidelijk overbrengen van de bedoelingen voor dit verhoor.

In dit geval werd de uitnodiging indirect aan verzoekster overgebracht: aan verzoeksters vader werd gevraagd de boodschap door te geven. Het is een feit van algemene bekendheid dat communicatie via een derde gemakkelijk tot misverstanden of andere vormen van miscommunicatie kan leiden. Doordat de politieambtenaar voor deze weg koos nam zij het vergrote risico op dergelijke miscommunicatie op de koop toe en liet zij na de benodigde extra aandacht te besteden aan een duidelijke berichtgeving. Een en ander heeft bijgedragen aan het ontstane misverstand. Geoordeeld moet worden dat de politie heeft gehandeld in strijd met het vereiste van rechtszekerheid.

De onderzochte gedraging is niet behoorlijk.

9. De Nationale ombudsman heeft met instemming ervan kennis genomen dat aan de desbetreffende nieuwe afdeling van de politie zou worden doorgegeven dat afspraken met burgers in de toekomst duidelijker moeten worden gemaakt en in voorkomende gevallen schriftelijk moeten worden bevestigd.

B. Met betrekking tot de beheerder van het regionale politiekorps Utrecht

Bevindingen

1. De Nationale ombudsman stelde op grond van artikel 9:26 Algemene wet bestuursrecht uit eigen beweging een onderzoek in naar de wijze waarop de klacht over het voorgaande is afgehandeld en met name of hierbij is gehandeld conform hoofdstuk 9 van de Algemene wet bestuursrecht.

2. Verzoeksters advocaat diende bij brief van 7 december 2004 namens verzoekster een klacht in bij de korpschef van het regionale politiekorps Utrecht, over de hiervoor, onder A.I. en II. besproken gedragingen jegens haar door ambtenaren van dat korps.

Bij brief van 22 december 2004 liet de korpsbeheerder verzoekster weten haar klacht niet in behandeling te zullen nemen totdat de strafzaken inzake verkrachting en/of smaad zouden zijn beëindigd. De korpsbeheerder gaf in die brief aan dat een behandeling van de klacht zou leiden tot een onwenselijke samenloop met de strafrechtelijke procedure(s) omdat de gedragingen waartegen de klacht zich richtte door de strafrechter zouden worden behandeld.

3. De korpsbeheerder liet de Nationale ombudsman bij brief van 10 oktober 2005 weten verzoeksters klacht over het niet in behandeling nemen van haar klacht gegrond te achten. De korpsbeheerder gaf aan dat verzoeksters klacht over het politieoptreden zich niet richtte op de inhoud van de strafzaak wegens smaad en dat de klacht dan ook ten onrechte niet in behandeling was genomen.

4. Naar aanleiding van verzoeksters klacht vond op 8 december 2005 het reeds meermalen genoemde gesprek plaats tussen de districtschef, verzoekster en haar advocaat. De districtschef bood verzoekster namens de politie excuses aan voor de gang van zaken en overhandigde verzoekster ter ondersteuning van die excuses een bos bloemen. Blijkens het ter zake opgemaakte verslag gaf verzoekster aan het fijn te hebben gevonden dat de politie haar in persoon excuses had aangeboden, hoewel hetgeen gebeurd was niet meer kon worden teruggedraaid.

Beoordeling

5. Het beginsel van fair play houdt voor bestuursorganen in dat zij burgers de mogelijkheid geven hun procedurele kansen te benutten. Dit brengt mee dat als een burger een klacht indient over een gedraging van een bestuursorgaan, het bestuursorgaan de klacht ook inhoudelijk dient te behandelen, tenzij zich daartoe formele beletselen voordoen.

Zo'n beletsel is onder meer de samenloop tussen een klachtprocedure en de opsporing en vervolging in een strafrechtelijke procedure. In artikel 9:8 lid 1 sub f van de Algemene wet bestuursrecht (zie ook Achtergrond) is bepaald dat een bestuursorgaan niet verplicht is een klacht te behandelen indien zij betrekking heeft op een gedraging terzake waarvan een opsporingsonderzoek gaande is. Wanneer de desbetreffende gedraging tevens voorwerp is van toetsing in de strafzaak, zal het bestuursorgaan moeten beoordelen of het (verder) behandelen van de klacht een onwenselijke samenloop hiermee oplevert.

6. Zoals de korpsbeheerder ook heeft aangegeven hingen verzoeksters klachten over het voornoemde politieoptreden niet zodanig met de ingestelde strafvervolging(en) samen dat er sprake was van een samenloop van de procedures. De klacht van verzoekster had

immers betrekking op het gebrek aan voortvarendheid bij de politie en op de informatieverstrekking voorafgaand aan haar verhoor als verdachte. Deze klachten konden heel wel worden onderzocht zonder dat dit van invloed was op de strafzaak. Met de korpsbeheerder is de Nationale ombudsman dan ook van oordeel dat het niet juist is dat de klacht niet in behandeling werd genomen. Verzoekster is hierdoor ten onrechte afgehouden van een reguliere behandeling in de interne klachtprocedure. De korpsbeheerder heeft gehandeld in strijd met het beginsel van fair play. Dat de politie in een later stadium in een persoonlijk gesprek excuses heeft aangeboden aan verzoekster verdient instemming, maar doet desalniettemin aan dit oordeel niet af.

De onderzochte gedraging is niet behoorlijk.

CONCLUSIE

De klacht over de onderzochte gedraging van het regionale politiekorps Utrecht is gegrond ten aanzien van:

het optreden naar aanleiding van verzoeksters aangifte van verkrachting, wegens schending van het vereiste van adequate organisatorische voorzieningen;

de informatieverstrekking over de aard van het verhoor, wegens schending van het vereiste van rechtszekerheid.

De door de Nationale ombudsman uit eigen beweging onderzochte gedraging van de beheerder van het regionale politiekorps Utrecht, te weten het niet in behandeling nemen van verzoeksters klacht, is niet behoorlijk, wegens schending van het beginsel van fair play.

Met instemming heeft de Nationale ombudsman ervan kennis genomen dat de politie verzoekster en haar advocaat heeft uitgenodigd voor een persoonlijk gesprek en dat de betreffende districtschef haar namens de politie excuses heeft aangeboden voor de gang van zaken.

Voorts heeft de Nationale ombudsman er met instemming van kennis genomen dat aan de desbetreffende nieuwe afdeling van de politie zou worden doorgegeven dat afspraken met burgers in het vervolg duidelijker moeten worden gemaakt en in voorkomende gevallen schriftelijk moeten worden bevestigd.

ONDERZOEK

Op 9 februari 2005 ontving de Nationale ombudsman een verzoekschrift van mevrouw Z te B., ingediend door mevrouw mr. L. Demmer, advocaat te Amersfoort, met een klacht over een gedraging van het regionale politiekorps Utrecht.

Naar deze gedraging, die wordt aangemerkt als een gedraging van de beheerder van het regionale politiekorps Utrecht (de burgemeester van Utrecht), werd een onderzoek ingesteld. Tevens stelde de Nationale ombudsman uit eigen beweging een onderzoek in naar een gedraging van de korpsbeheerder.

In het kader van het onderzoek werd de korpsbeheerder verzocht op de klacht te reageren en een afschrift toe te sturen van de stukken die op de klacht betrekking hebben. Tevens werd aan de korpsbeheerder een aantal specifieke vragen gesteld. Daarnaast werd de betrokken politieambtenaren van het regionale politiekorps Utrecht de gelegenheid geboden om commentaar op de klacht te geven. In verband met haar verantwoordelijkheid voor justitieel politieoptreden werd ook de hoofdofficier van justitie te Utrecht over de klacht geïnformeerd en in de gelegenheid gesteld haar zienswijze kenbaar te maken, voor zover daarvoor naar haar oordeel reden was. De genoemde hoofdofficier van justitie maakte van deze gelegenheid geen gebruik. Tijdens het onderzoek kregen het regionale politiekorps Utrecht en verzoekster de gelegenheid op de door ieder van hen verstrekte inlichtingen te reageren.

Het resultaat van het onderzoek werd als verslag van bevindingen gestuurd aan betrokkenen. De korpsbeheerder deelde mee zich met de inhoud van het verslag te kunnen verenigen. De reacties van twee betrokken ambtenaren gaven aanleiding het verslag op een enkel punt aan te vullen. Verzoekster gaf binnen de gestelde termijn geen reactie.

Informatieoverzicht

De bevindingen van het onderzoek zijn gebaseerd op de volgende informatie:

Eind proces-verbaal op ambtseed opgemaakt door een politieambtenaar van het regionale politiekorps Utrecht, gesloten op 7 mei 2004, inzake verzoeksters aangifte van verkrachting en het plegen van ontuchtige handelingen.

Eind proces-verbaal op ambtseed opgemaakt door een politieambtenaar van het regionale politiekorps Utrecht, gesloten op 7 mei 2004, inzake de aangifte tegen verzoekster van smaad/smaadschrift, inclusief het proces-verbaal van verhoor van verzoekster van 1 mei 2004.

Brief van de politie aan verzoekster van 28 mei 2004, houdende de mededeling dat de zaak zal worden ingezonden aan de officier van justitie.

Brief van de korpsbeheerder aan verzoeksters advocaat van 22 december 2004, inhoudende beslissing van de korpsbeheerder om verzoeksters klacht niet in behandeling te nemen.

Verzoeksters verzoekschrift aan de Nationale ombudsman van 9 februari 2005.

Standpunt van de korpsbeheerder van 10 oktober 2005, met bijlagen.

Gespreksverslag van het gesprek van 8 december 2005 tussen verzoekster en haar advocaat en de chef van het District Eemland noord van het regionale politiekorps Utrecht.

Reactie van verzoeksters advocaat van 9 december 2005 op het standpunt van de korpsbeheerder 9 december 2005.

Informatie van twee betrokken politieambtenaren S. en E. van het regionale politiekorps Utrecht van 20 december 2005.

BEVINDINGEN

Zie onder Beoordeling.

ACHTERGROND

Algemene wet bestuursrecht

Artikel 9:8 lid 1 en onder f

"Het bestuursorgaan is niet verplicht de klacht te behandelen indien zij betrekking heeft op een gedraging:

(...)

f. zolang terzake daarvan een opsporingsonderzoek op bevel van de officier van justitie of een vervolging gaande is, dan wel indien de gedraging deel uitmaakt van de opsporing of vervolging van een strafbaar feit en terzake van dat feit een opsporingsonderzoek op bevel van de officier van justitie of een vervolging gaande is."